

656
I. WYDAWNICTWO OBYWATELSKIEGO KOMITETU
ODBUDOWY WSI I MIAST W KRAKOWIE.

KOMITET OBYWATELSKI A SPRAWA ODBUDOWY KRAJU

(WSTĘP. — ORGANIZACYA. — KWESTYONARYUSZ.)

KRAKÓW.
G. GEBETHNER I SPÓŁKA.
1916.

WYDAWNICTWA

Obywatelskiego Komitetu odbudowy wsi i miast
w Krakowie.

Odbudowa polskiej wsi. Projekty chat i zagród włościańskich, opracowane przez grono architektów polskich, wydane pod redakcją Władysława Ekielskiego.

Świadczenia i szkody wojenne. Opinia Komitetu odbudowy wsi i miast w Krakowie. 1916.

Projekt ces. rozporządzenia dotyczącego przesiedlenia osad w obrębie twierdzy krak., opracowany przez sekcję prawn. Obywatelskiego Komitetu odbudowy wsi i miast w Krakowie, na podstawie wniosków prof. Zolla (jun.). 1916.

Odbudowa polskiego miasteczka. Projekty domów małomiejskich, opracowane przez grono architektów polskich, wydane pod redakcją Józefa Gałęzowskiego (w druku).

Referaty na zjazd w sprawie odbudowy kraju (w druku).

Biblioteka Politechniki Krakowskiej

100000347725

I. WYDAWNICTWO OBYWATELSKIEGO KOMITETU
ODBUDOWY WSI I MIAST W KRAKOWIE.

KOMITET OBYWATELSKI A SPRAWA ODBUDOWY KRAJU

(WSTĘP. — ORGANIZACJA. — KWESTYONARIUSZ).

KRAKÓW.

G. GEBETHNER I SPÓŁKA.

1916.

1. WYDAWNICTWO OBYWATELSKIEGO KOMITETU
OBBUDOWY WSI I MIAST W KRAKOWIE.

KOMITET OBYWATELSKI

11-367811

A SPRAWA OBBUDOWY KRAJU

(WSTĘP — ORGANIZACJA — KWESTYONARIUSZ)

DRUK W. L. ANCYCA I SPÓLKI W KRAKOWIE.

100000347725

WSTĘP

Obywatelski Komitet odbudowy wsi i miast w Krakowie, zawiązany za inicjatywą Ks. Dra Józefa Caputy, Dra Rudolfa Frühlinga, Dra Tomasza Janiszewskiego, Inż. Andrzeja Kłeczka, Dra Kornela Paygerta, Prof. Józefa Pokutyńskiego, Prof. Tadeusza Sikorskiego, Dra Stefana Skrzyńskiego, na zebraniu obywatelskim w dniu 4 marca 1915 r. podzielił się zaraz w początkach swojej działalności na sekcję techniczno-sanitarną i sekcję prawniczo-finansową. Wykonawcą postanowień tych sekcji jest Komitet wykonawczy pod przewodnictwem J. E. Dra Juliusza Lea.

Sekcya techniczno-sanitarna postawiła następujący program pracy:

- I. Ustawodawstwo budowlane i drogowe.
- II. Rewizya ustawy hipotecznej i komasacyjnej — sprawa planów sytuacyjnych i parcelacyi.
- III. Daty co do zniszczenia wsi i miasteczek — kwestyonaryusz odnośnie co do położenia gospodarczego i sanitarnego zniszczonych miejscowości.
- IV. Materyały budowlane i ich dostawa.
- V. Projekty (dom mieszkalny na wsi, budynki gospodarcze, dom mieszkalny w miasteczku).
- VI. Postulaty planu regulacyjnego.

VII. Fachowość w administracyi.

VIII. Publikacje.

Oдноśnie do każdego z tych punktów programu powołała Sekcyja techniczno-sanitarna grono zawodowców, celem wypracowania referatów.

Główny nacisk Sekcyja techniczno-sanitarna położyła na punkt V i VIII programu, przedkładając rychło wnioski Komitetowi wykonawczemu, w sprawie założenia osobnego biura rysunkowego, praca bowiem techniczna o tyle tylko jest realną, o ile znajduje swój wyraz zapomocą ołówka i papieru.

Biuro to Komitet zaraz z początkiem maja 1915 r. powołał do życia, a kierownictwo jego oddał znanemu ze swych prac profesorowi szkoły przemysłowej architektowi Władysławowi Ekielskiemu, prezesowi Sekcyi technicznej, i profesorowi szkoły czernichowskiej p. Konradowi Kuhlowi.

Wyrazem pracy tak zorganizowanego biura są ogłoszone w 6 zeszytach p. t. »Odbudowa polskiej wsi« projekty chat i zagród włościńskich. Słowo wstępne wyjaśnia zamiary Komitetu. Obecnie biuro pracuje nad projektami dla znaczniejszych miejscowości, objętych ustawą budowlaną z dnia 4 kwietnia 1889 Dz. u. kr. Nr. 31 i pomniejszych miast i miasteczek objętych ustawą budowlaną z dnia 13 października 1899 Dz. u. kr. Nr. 133. Wydawnictwem tem kieruje profesor architektury Akademii Sztuk pięknych w Krakowie Józef Gałęzowski.

Z innych punktów programu Sekcyja techniczno-sanitarna przyjęła punkt III, tj. kwestyonaryusz co do położenia gospodarczego i sanitarnego zniszczonych miejscowości na podstawie wniosków inż. Tadeusza Jaszczurowskiego, dyr. zakładów wodociągowych w Krakowie, i Dra Tomasza Janiszewskiego, który Komitet przesłał c. k. Namiestnictwu i Wydziałowi Krajowemu w dniu 30 czerwca 1915 r.

Sprawę dat statystycznych zniszczenia kraju Komitet w opracowanym projekcie organizacyi, o którym będzie

nizej mowa, postawił na pierwszym miejscu w postaci następującego wniosku:

Celem ustalenia:

a) dowodu ku wiecznej pamięci co do zniszczonych wojną wsi i miast w Galicyi, mającego służyć za podstawę do opracowania projektu nowej ustawy o odszkodowaniach nie objętych dotychczasowem ustawodawstwem;

b) podstaw technicznych dla projektu odbudowy tychże wsi i miast;

Wydział Krajowy w porozumieniu z c. k. Rządem zorganizuje równocześnie i powiatami komisye.

Punkt VI, tj. postulaty dla planu regulacyjnego w ogólności opracowali Prof. Dr. tech. Jan Rakowicz, kierownik miejskiego biura regulacyjnego, i Dr. Ryszard Reiner, Radca Magistratu.

Referat ten Komitet wykonawczy przedłożył Wydziałowi krajowemu, prosząc o wydanie go w formie rozporządzeń dla miast podlegających ustawie budowlanej z dnia 28 kwietnia 1882 Nr. 77 — dla znaczniejszych miejscowości, podlegających ustawie budowlanej z dnia 4 kwietnia 1899 Nr. 31 i ustawie z dnia 13 października 1889 Nr. 133.

Punkt VII. Projekt organizacyi dla odbudowy zniszczonych wojną wsi i miast opracował inżynier Andrzej Kłeczek, starszy radca budownictwa. Projekt ten przesłał Komitet na ręce c. k. Namiestnika i Marszałka krajowego w dniu 19 lipca 1915 r.

Projekt zasadniczo przyjmuje dwa działy:

a) Grunty budowlane i budowle w ogólności, b) grunty orne.

a) Wychodząc z założenia, że sprawa odszkodowania wojennego jest sprawą prywatną między c. k. Skarbem Pań-

stwa, a poszkodowaną na rzecz ogółu jednostką, Komitet oddaje sprawę odbudowy kraju Wydziałowi Krajowemu, powołanemu do tego ustawami budowlanymi. Wydział Krajowy powołuje do życia ciało doradcze: Komisję krajową, i osobny Urząd odbudowy. W miastach podlegających ustawie budowlanej Nr. 77 (30 miast) plan regulacyjny wykonywa fachowiec. Do komisyjnego badania planów na budowę prywatne Wydział krajowy w porozumieniu z burmistrzem powołuje do życia osobne biuro z architektem na czele.

W znaczniejszych miejscowościach, pomniejszych miastach, miasteczkach i wsiach (ustawa Nr. 31 i Nr. 133) Wydział Krajowy w porozumieniu z Radami powiatowymi powołuje do życia biura okręgowe z architektem na czele. W biurach okręgowych dla wsi obok architekta muszą brać udział rolnicy.

b) Wszelkie czynności agrarne przeprowadzają pomnożone oddziały agrarne ze swojemi władzami, tj. c. k. Krajową Komisją agrarną i z c. k. Komisją dla czynności agrarnych w c. k. Ministerstwie rolnictwa.

Równorzędnie z Komisją techniczno-sanitarną pracuje Sekcja prawnicza. Sekcja ta przedłożyła odnośnym c. k. Ministerstwu przede wszystkim projekt noweli do § 19 i 20 ustawy o świadczeniach wojennych z dnia 26 grudnia 1912 L. 236 Dz. u. p. (Nowelę opracował Dr. Fryderyk Zoll, junior). Znalazło w niej wyraz żądanie, aby sumy odszkodowania w pewnych wypadkach były składane nie do depozytu sądowego, ale do depozytu politycznego, skąd je zawsze bez wielkich trudności podjąć można.

Prawa w księdze gruntowej wpisane nie mogą w żadnym wypadku wstrzymać użycia sumy odszkodowania na odbudowę budynku zburzonego. Ustawa wyszła już jako rozporządzenie ministeryjne z dnia 30 września 1915 r. Dz. u. p., 3 października 1915 Nr. 296.

Drugą ważną sprawą, którą Sekcja prawnicza się zajęła, jest odnowienie i sprostowanie zagubionych granic. Dr. Muczkowski wypracował w tej sprawie projekt rozporządzenia cesarskiego, który Sekcja przyjęła, a Komitet przedłożył c. k. Ministerstwu sprawiedliwości, z prośbą o załatwienie tej sprawy. C. k. Rząd Centralny rozporządzenie powyższe wydał w dniu 22 lipca 1915 w dzienniku ustaw państwa Nr. 208 z tą jednak różnicą, że opuszczono paragraf nakładający koszty postępowania na Skarb Państwa, jeżeli granice zostały naruszone działaniami wojennymi.

Doniosłą dla kraju sprawą jest dyskusya, jaką przeprowadziła Sekcja prawnicza nad opinią prof. Uniwersytetu Jag. M. hr. Rostworowskiego, tyczącą się rozporządzeń cesarskich z konieczności na terenie krajowym.

Opinia ta przedłożoną została pełnemu Komitetowi w obecności J. E. Marszałka Kraju, Prezesa Naczelnego Komitetu Narodowego prof. Leopolda Jaworskiego, tudzież wielu Posłów do Sejmu krajowego i do Parlamentu wiedeńskiego.

Komitet jakoteż zaproszeni goście przyjęli referat do wiadomości i wyrazili pewność, że Wydział Krajowy podejmie inicjatywę w tym kierunku dla obrony autonomii kraju.

Sekcja prawnicza rozpatrywała szczegółowo wygłoszony przez profesora Uniwersytetu Jag. Fiericha referat, tyczący się »ugodnego sposobu załatwiania sporów o najem i dzierżawę« i jego wnioski podała do wiadomości publicznej zapomocą osobnych odezw, przesłanych Krajowemu Towarzystwu rolniczemu i Towarzystwu właścicieli domów.

Zasadnicze stanowisko zajęła Sekcja prawnicza Komitetu w sprawie zamierzonej noweli przesiedlająco-kommasacyjnej w obwodzie krakowskim. Otrzymała ona do opinii projekt ustawy kommasacyjnej, wypracowany przez władze wojskowe (Dr. Ludwik Marcus, oficer, prawnik), i po roz-

patrzeniu się w nim nabrała przekonania, że projekt wojskowości jest nieodpowiedni, a celem uzasadnienia tej opinii powołała się na memoriał wypracowany przez Dra Koscha. Memoriał powyższy przedłożył Komitet Kołu polskiemu, c. k. Ministerstwu dla Galicyi, Wydziałowi Krajowemu, c. k. Krajowej Komisji agrarnej, Wydziałowi powiatowemu wielickiemu i krakowskiemu, Izbie handlowo-przemysłowej, i Komitetowi c. k. Towarzystwa rolniczego w Krakowie.

Oprócz tego Sekcja prawnicza powierzyła prof. Fryderykowi Zollowi (jun.) wypracowanie projektu ustawy kommissaryjnej dla obwodu krakowskiego.

W dniu 20 sierpnia 1915 wysłał Komitet deputację do J. E. Namiestnika Colarda podczas jego bytności w Krakowie i przedłożył mu piśmiennie następujące postulaty:

1) Wyplacenie zaliczek na rzecz przyszłego odszkodowania rodzinom, których gospodarstwa wskutek wojny zostały zburzone, i to w takiej minimalnej wysokości, aby te rodziny mogły przed nadchodzącą zimą wybudować sobie jeden z przyszłych budynków gospodarskich, któryby mógł służyć przede wszystkim jako prowizoryczne mieszkanie i mógł w sobie pomieścić inwentarz żywy, martwy i zbiórkę z pól.

2) Dostarczenie siły pociągowej obszarom dworskim, bez czego te obszary nie będą mogły być uprawione.

3) Jak najrychlejsza wypłata należności za dokonane rekwizycje na podstawie ustawy o świadczeniach wojennych.

4) Spowodowanie Władz centralnych w Wiedniu, by przyspieszyły wydanie rozporządzenia cesarskiego w sprawie uzupełnienia §§ 19 i 20 ustawy o świadczeniach wojennych z dnia 26 grudnia 1912 L. 236 Dz. u. p., którego projekt Komitet krakowski przesłał także c. k. Namiestnictwu odezwą z dnia 26 maja 1915 do L. 15.

5) Utworzenie Komisyj powiatowych dla przeprowadzenia na miejscu statystyki zniszczenia kraju, mającej słu-

żyć za podstawę do opracowania projektu nowej ustawy o odszkodowaniach, nie objętych dotychczasowem ustawodawstwem.

6) Dostarczenie funduszków Wydziałowi Krajowemu, by tenże mógł utworzyć odpowiedni urząd dla odbudowy kraju i przyspieszyć prace przygotowawcze dla właściwej odbudowy.

7) Co się zaś tyczy samego miasta Krakowa, interwencya w sprawie utrudnień stawianych przez tutejszą Intendenturę twierdzy w kwestyi ustalania odszkodowań za zajęte przez wojsko budynki, wedle ustawy o świadczeniach wojennych (§§ 2, 19), a nie wedle przepisu § 21 ustawy kwaterunkowej, jak to już orzekło niejednokrotnie c. k. Ministerstwo wojny.

W październiku 1915 r. próbowały Władze wojskowe twierdzy Krakowskiej przesiedlić wieś Grębałów na grunta probostwa św. Floryana w Krzesławicach, na podstawie prostych umów i deklaracyi ze strony właścicieli gospodarstw rolnych. Komitet odbudowy zajął się tą sprawą i uznał samo postępowanie za bezprawne i niezgodne zasadniczo z ustawami państwa. Komitet po stwierdzeniu stanu faktycznego zwrócił na tę sprawę uwagę czynników interesowanych i szczęściem zamiar nie został w czyn wprowadzony.

W sprawie świadczeń i szkód wojennych Komitet w tymże samym czasie ogłosił swoją opinię na podstawie wniosków Dra Stanisława Gołąba w postaci broszury (3000 egzemplarzy) i przesłał ją na ręce J. E. Prezesa Koła Polskiego Dra Bilińskiego i na ręce interesowanych czynników w kraju.

W tej opinii Komitet doszedł do następujących wyników:

A) W kwestyi stosunku ustawy o świadczeniach wojennych do ustawy kwaterunkowej: Zajęcie całej lub

choćby części nieruchomości u jej właściciela (posiadacza) na czas potrzeby wojskowej, nie podpadającej pod pojęcie potrzeby chwilowej lub przemijającej, ma być zawsze ocenianem wedle wymienionych przepisów ustawy o świadczeniach wojennych; postanowienia ustawy kwaterunkowej nie mogą tu żadną miarą wejść w zastosowanie.

B) W kwestyi wynagrodzenia szkód wedle ustawy o świadczeniach wojennych: Szkoda zrządzona świadczącym z okazji lub wskutek ich świadczeń wojennych ma być ustaloną i wynagrodzoną zaraz (§ 32) na podstawie już wydanej ustawy o świadczeniach wojennych; kwestyę wynagrodzenia wszelkiej innej szkody nie dającej się podciągnąć pod powyższe określenie, uregulować ma definitywnie osobna ustawa. (Ustawa o odszkodowaniach wojennych).

Opracowany przez Sekcyę prawniczą na podstawie wniosków prof. Zolla (jun.) projekt Cesarskiego rozporządzenia, dotyczącego przesiedlenia osad w obrębie twierdzy Krakowskiej, Komitet przesłał w grudniu 1915 c. k. Ministerstwu dla Galicji i Wydziałowi Krajowemu.

W ustawę tę wiele pracy włożył tak sam referent, jakoteż Sekcyja prawnicza, która ją oparła na najnowszych poglądach o wewnętrznej kolonizacji, wielka tylko szkoda, że projekt Komitetu odbudowy tak mało wywarł wpływu na wydane później Cesarskie rozporządzenie z dnia 1 maja 1916 »w sprawie uregulowania stosunków własności gruntowej w otoczeniu twierdzy«. W tej sprawie jednak Komitet zajmie osobne stanowisko.

Sekcyja prawnicza opracowała w styczniu 1916 r. na wniosek prof. Zolla (jun.) projekt Cesarskiego rozporządzenia, któreby uzupełniło przepisy kodeksu cywilnego (§§ 431,

481 i 1500), tudzież ustawy państwowej hipotecznej (§ 70 i 71), a na wniosek Dra Stanisława Gołąba, sekretarza Prokuratury Skarbu, uchwaliła projekt uzupełnienia §§ 1117 K. c. o wcześniejszem rozwiązaniu kontraktu najmu i dzierżawy. Komitet poczynił starania u odnośnych Ministerstw o wyjednanie tych rozporządzeń.

W maju 1916 r. Komitet postanowił utrzymać nadal swoje biuro rysunkowe dla celów zorganizowania okrężnej wystawy po miastach Galicyi z dziedziny budowy miast i wsi, bezpłatnej porady technicznej i pracy nad planami regulacyjnymi dla zniszczonych miast.

Od kilku miesięcy Komitet zajmuje się sprawą powołania do życia krajowych przedsiębiorstw przemysłowo-budowlanych.

Obszerny w tym względzie i gruntownie opracowany referat przedstawił na pełnym Komitecie radca dworu inżynier Józef Horoszkiewicz, prezes Krakowskiego Towarzystwa technicznego. Nad szeregiem wniosków referenta wywiązała się obszerna dyskusya, którą rozpoczął dłuższem przemówieniem przewodniczący Komitetu J. E. Dr. Leo, stwierdzając przedewszystkiem stan faktyczny tej w skutkach ekonomicznych doniosłej dla naszego kraju sprawy i podając rozwadze Komitetu nowe wskazania i uzupełnienia do postawionych przez referenta wniosków. Odnośnie do tego punktu porządku dziennego, powzięto następujące uchwały:

1) Komitet obywatelski zwróci się do c. k. Namiestnictwa o przyspieszenie wprowadzenia w życie zakładu odbudowy kraju.

2) Komitet obywatelski uprasza Wydział Krajowy i Koło Polskie, by wobec grożącego niebezpieczeństwa zalewu naszego kraju przez obce przedsiębiorstwa przy odbudowie kraju podjęły jak najspieszniej systematyczną akcyę opiekuńczą nad zorganizowaniem krajowych przedsiębiorstw budowlanych, oraz rękodzielniczo-budowlanych w całym kraju.

3) Komitet obywatelski uważa za konieczne i nieodzowne, aby w kraju powstała odpowiednia ilość kooperatyw przemysłowo-budowlanych celem podejmowania wielkich robót odbudowy — opartych o Banki krajowe.

4) Komitet obywatelski przyjmuje jako stały program swej pracy usilne popieranie wobec decydujących czynników wszystkich już istniejących jakoteż mających powstać przedsięwzięciom budowlanych krajowych, w celu uzyskiwania robót, a nadto uprasza swego Prezesa J. E. Dra Lea o nieustanne czuwanie nad sprawą rozdawnictwa robót przy odbudowie kraju.

5) Komitet obywatelski odbudowy kraju zorganizuje przez swoich członków, Radcę Dworu inżyniera Józefa Horoszkiewicza i inżyniera Adelmanna, Sekcję propagandy tworzenia przedsięwzięciom budowlanych.

6) Prezydyum Komitetu zwróci się do miarodajnych władz centralnych: *a)* aby ogłaszanie licytacji przy rozdawnictwie robót odbywało się w należyty sposób, *b)* aby robót bez ogłaszania licytacji przedsięwzięciom i ludziom niefachowym nie oddawano, *c)* aby licytacje odbywały się w Krakowie, lub we Lwowie, tj. w centrach krajowych, a nie poza krajem, np. w Wiedniu, *d)* aby ze względu na wprost wyjątkowe warunki pracy w naszym kraju i jego ogromne zniszczenie oddawać roboty przedsięwzięciom krajowym, chociażby oferty ich były wyższe jak unormowane dawnymi, przedwojennymi rozporządzeniami dopuszczalny 5%, *e)* aby przy robotach oddawanych obcym przedsięwzięciom warunkowano użycie sił fachowych i roboczych krajowych, a roboty same były wykonywane w charakterze swojskim.

7) Prezydyum Komitetu porozumie się z bankami krajowymi, pod jakimi warunkami zechciałyby finansować przedsięwzięcia budowlane krajowe.

8) Komitet postanawia przez swoje sekcje propagandy

wydawać broszury i urządzać odczyty po miastach, celem wywołania większego zainteresowania się ludności sprawą odbudowy kraju.

W wykonaniu wniosku ad. 5) Komitet postanowił w ostatnim czasie w porozumieniu z krakowskim Towarzystwem technicznym urządzić w Krakowie zjazd interesowanych czynników z całego kraju i uprosił fachowych referentów, a mianowicie: Dra Gołęba, architektę Stryjeńskiego i Dra A. Szczepańskiego do wygłoszenia referatów i wniosków, dotyczących się powołania do życia asocjacji przemysłowo-budowlanych.

Przedmiotem dyskusji w Komitecie w chwili obecnej są następujące sprawy:

1) Dalsze wydawnictwo normalistów, odnoszących się do zabudowań i urządzeń użyteczności publicznej na wsi i w miasteczkach.

2) Wydawnictwo pisma peryodycznego Komitetu.

3) Sprawa odszkodowania za zburzone domy z rewersem demolicyjnym.

4) Projekt rozporządzenia cesarskiego dodatkowo do § 4 ustawy hipotecznej z dnia 6 lutego 1869 Nr. 18.

Z ważniejszych korespondencji Komitetu z władzami krajowymi, rządowymi i z polską delegacją wiedeńską i z innymi korporacjami, zasługują na uwagę następujące:

1) Memoryał z dnia 17 maja 1915 do L. 15 do Wydziału Krajowego, do J. E. Dra Leona Bilińskiego, Prezesa Koła Polskiego, do c. k. Namiestnictwa i do c. k. Ministerstwa dla Galicyi, w sprawie wydania rozporządzenia cesarskiego uzupełniającego §§ 19 i 20 ustawy o powinnościach wojennych z dnia 26 grudnia 1912 Dz. u. p. Nr. 236 (z dołączeniem projektu).

2) Memoryał z dnia 26 czerwca 1915 do L. 25 do władz jak ad. 1), w sprawie wydania rozporządzenia cesar-

skiego co do odnowienia i sprostowania granic (z dołączeniem projektu).

3) Memoryał do L. 35 z dnia 19 lipca 1915 do Izby rękodzielniczej krakowskiej i do Prezydyum Izb rękodzielniczych w zachodniej części kraju, w sprawie organizacji rękodzielników budowlanych w Krakowie i na prowincyi.

4) Memoryał z dnia 31 lipca do L. 44 do Prezydyum c. k. Sądu krajowego wyższego, do pism codziennych, do Towarzystwa rolniczego i do Towarzystwa właścicieli realności w Krakowie, z prośbą o zachęcanie do ugodowego załatwiania sporów o najem, względnie dzierżawę, z dołączeniem referatów prof. Dra Fiericha i Dra Dziurzyńskiego.

5) Memoryał z dnia 25 sierpnia 1915 do L. 55 zwrócony do Koła polskiego, c. k. Ministerym Galicyjskiego, Wydziału Krajowego, c. k. Krajowej Komisji agrarnej, Wydziału powiatowego Wielickiego i Krakowskiego, Izby handlowo-przemysłowej i Komitetu c. k. Towarzystwa rolniczego w Krakowie, w sprawie zamierzonej ustawy o przesiedleniach według projektu Dra Marcusa, z dołączeniem referatu o tej sprawie Dra Koscha i z prośbą do wymienionych powyżej władz i przedstawicielstw, by nie dopuściły, by komukolwiek stała się krzywda.

6) Memoryał z dnia 15 września do L. 64 do Wydziału Krajowego, J. E. Dra Leona Bilińskiego, c. k. Ministerstwa Galicyjskiego, c. k. Namiestnictwa o poparcie wydania rozporządzenia cesarskiego, w sprawie uzupełnienia § 1117 Kod. cyw. przez c. k. Ministerstwo sprawiedliwości (z dołączeniem projektu).

7) Memoryał do L. 82 z dnia 15 listopada 1915 do J. E. Marszałka kraju Stanisława Niezabitowskiego o wydanie rozporządzenia wykonawczego w sprawie planu regulacyjnego.

8) Memoryał do L. 92 z dnia 14 grudnia 1915 do c. k. Ministerstwa Galicyjskiego, do Wydziału Krajowego,

Izby inżynierskiej we Lwowie z przesyłką projektu cesarskiego rozporządzenia, dotyczącego przesiedlenia osad w obrębie twierdzy Krakowskiej.

9) Memoryał do L. 9 z dnia 25 stycznia 1916 do c. k. Ministerstwa sprawiedliwości i spraw wewnętrznych, do c. k. Ministerstwa dla Galicyi, Wydziału Krajowego, do J. E. Dra Leona Bilińskiego i do c. k. Namiestnictwa, w sprawie wyjednania u Najjaśniejszego Pana cesarskiego rozporządzenia, uzupełniającego przepisy Kod. cyw. §§ 431, 481, 1500, tudzież ustawy hipotecznej państwowej §§ 70 i 71.

10) Memoryał do L. 104 ex. 30 grudnia 1915 do Wydziału Krajowego, c. k. Ministerstwa dla Galicyi i do Prezydium Koła polskiego, domagający się budowy prowizorycznych mieszkań dla bezdomnej ludności w rejonach fortecznych krakowskich i najszybszego wydania w drodze rozporządzenia cesarskiego ustawy o przesiedleniach dla obszarów twierdzy krakowskiej.

11) Memoryał do L. 103 ex. 30 grudnia 1915 do Wydziału krajowego i do c. k. Ministerstwa galicyjskiego, oświadczający, że Komitet gotów jest wziąć udział i inicjatywę w przeprowadzeniu odbudowy zburzonych wsi w twierdzy krakowskiej na podstawie i po wyjściu rozporządzenia cesarskiego, regulującego kwestyę przesiedlenia i o ile c. k. Rząd przyjdzie z wydatną pomocą finansową dla Komitetu odbudowy.

Przedwczesnem jest jeszcze dziś pytanie, o ile władze centralne, mające bezpośredni wpływ na sprawę odbudowy kraju, i Wydział Krajowy, wzięły pod rozwagę tak memoryały, projekta ustaw, jak wydawnictwa rysunkowe Komitetu.

Komitet wziął udział przez swoich członków w konferencyi w sprawach odbudowy wsi i miast, którą zarządził J. E. Pan Namiestnik Korytowski w Krakowie, w dniu 3 lipca 1915 — nadto w dwóch komisjach krajowych, zwołanych

przez J. E. Marszałka kraju Niezabitowskiego w tych samych celach, a to w dniu 29 lipca i 13 listopada 1915 r.

Komitet chcąc zapoznać się dokładnie i rzeczowo ze sposobem prowadzenia odbudowy Prus wschodnich przez władze niemieckie, wysłał tamże na swój koszt Dr. tech. prof. Rakowicza, kierownika miejskiego Biura regulacji, zlecając mu złożenie po powrocie dokładnego sprawozdania.

Działalność Komitetu znalazła uznanie u władz centralnych, czego dowodem, że za interwencją swego prezesa J. E. Dra Juliusza Lea, otrzymał Komitet dotychczas trzy subwencye, a to: dwie po 5000 K. od c. k. Namiestnictwa w r. 1915, a bieżącego roku od c. k. Ministerstwa robót publicznych subwencję w wysokości 20.000 K. z zastrzeżeniem wyraźnem, żeby Komitet przedkładał c. k. Namiestnictwu sprawozdanie o dalszym postępie prac, a projekty, tabele, typy, rozprawy i inne podręczniki oddawał administracji państwowej do użytku przy odbudowie kraju. Za udzielenie tych subwencyj Komitet składa tak Wysokiemu c. k. Ministerstwu robót publicznych, jakoteż Wysokiemu c. k. Namiestnictwu gorące podziękowanie.

Zarazem Komitet opodatkował członków swoich, którzy dobrowolnie na to się zgodzili i to dwukrotnie. Małe to jednak sumy i znikome, a cała działalność Komitetu zawisa od funduszów, jakimi rozporządzać będzie.

Wielka praca czeka Komitet, bo bardzo wiele zaniedbań w kraju, a te wszystkie zaniedbania odrobić należy.

Spółceństwo dotknięte srodze i niejako oszołomione strasznymi skutkami obecnej wojny, musi potrójnie wyteżyc swe siły, aby uderzenie wytrzymać i nie zemdlec. Komitet jest pewny, że dążenia jego spotkają się ze zrozumieniem tak w łonie c. k. Rządu centralnego, jak u Wydziału Krajowego i samego społeczeństwa — ma też nadzieję, że te go popierać i podierać będą.

Prezydium Komitetu stanowią: J. E. Dr. Juliusz Leo

Prezydent miasta Krakowa, jako prezes, Ks. Dr. Caputa Józef, prepozyt kolegiaty św. Anny jako wiceprezes, inżynier Andrzej Kleczek, Starszy radca budownictwa, jako sekretarz generalny, inżynier Aleksander Adelman, jako skarbnik.

W skład Komitetu wykonawczego wchodzi: J. E. Dr. Juliusz Leo, prezydent miasta Krakowa, jako prezes i Ks. Dr. Caputa Józef, prepozyt kościoła św. Anny, jako wiceprezes. Członkowie: 1) Inżynier Adelman Aleksander, właściciel firmy »T. Górecki«, 2) Dr. Ciechanowski Stanisław, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, 3) Dr. Dulęba Bronisław, wiceprezes Centralnego Wydziału Kółek rolniczych, 4) Ekielski Władysław, architekt i profesor wyższej Szkoły przemysłowej, 5) Dr. Frühling Rudolf, adwokat krajowy, 6) Dr. Gołąb Stanisław, sekretarz c. k. Prokuratorji skarbu, 7) Inżynier Horoszkiewicz Józef, c. k. Radca Dworu i emer. Dyrektor kolei państwowych, 8) Dr. Janiszewski Tomasz, naczelnny lekarz miejski, 9) Inżynier Kleczek Andrzej, Starszy radca budownictwa miejskiego, 10) Dr. Koy Michał, adwokat krajowy, 11) Maryewski Franciszek, wiceprezydent miasta Krakowa, 12) Dr. Nowak Julian, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego i wiceprezydent miasta Krakowa, 13) Dr. Paygert Kornel, dyrektor filii c. k. uprzywilejowanego galicyjskiego Banku hipotecznego, 14) Pokutyński Józef, architekt i profesor wyższej Szkoły przemysłowej, 15) Dr. Raczynski Józef, sekretarz i naczelnik biura Towarzystwa rolniczego, 16) Romanowski Artur, architekt i profesor wyższej Szkoły przemysłowej, 17) Serczyk Józef, poseł na Sejm krajowy i naczelnik gminy w Toniach, 18) Dr. Skrzyński Stefan, właściciel dóbr i marszałek Rady powiatowej krakowskiej, 19) Dr. Tomkiewicz Stanisław, członek Akademii Umiej., czł. hon. c. k. Komisji centralnej konserwatorskiej w Wiedniu, 20) Dr. Zoll Fryderyk (junior), profesor Uniw. Jagiellońskiego i wiceprezydent miasta Krakowa, 21) Inżynier

Czajkowski Mikołaj, starszy inżynier Wydziału Krajowego, delegowany do Komitetu z ramienia Wydziału Krajowego.

W skład Sekcji techniczno-sanitarnej wchodzi: Ekielski Władysław, architekt i profesor wyższej szkoły przemysłowej, jako prezes. Członkowie: 1) Inżynier Adelman Aleksander, właściciel firmy »T. Górecki«, 2) Inżynier Bromowicz Artur, 3) Inżynier Broniewski Alfred, 4) Ks. Dr. Caputa Józef, R. m. i prepozyt kolegiaty św. Anny, 5) Dr. Ciechanowski Stanisław, profesor Uniwersytetu Jagiel., 6) Dr. Cybulski Napoleon, profesor Uniwersytetu Jagiel., 7) Dr. Cybulski Tadeusz, c. k. Komisarz skarbu, 8) Czajkowski Józef, prof. Akademii sztuk pięknych, 9) Inżynier Czajkowski Mikołaj, Starszy inżynier Wydziału Krajowego, delegat do Komitetu z ramienia tegoż, 10) Inżynier Czerwiński Jan, c. k. Starszy radca budownictwa, 11) Drozdowski Stanisław, Radca miejski i majster murarski, 12) Dudek Walenty, radca miejski i majster murarski, 13) Gałęzowski Józef, rektor Akademii sztuk pięknych, 14) Dr. Godlewski Emil (jun.), profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, 15) Inżynier Gorecki Konrad, radca budownictwa miejskiego, 16) Inżynier Harland Zygmunt, 17) Inżynier Horoszkiewicz Józef, c. k. Radca Dworu i emerytowany dyrektor kolei państwowych, 18) Dr. Janiszewski Tomasz, naczelný lekarz miejski, 19) Inżynier Jaszczurowski Tadeusz, dyrektor wodociągu miejskiego, 20) Jedynak Michał, poseł do Rady Państwa, 21) Dr. Kędzior Andrzej, poseł do Rady Państwa, 22) Inżynier Kłeczek Andrzej, Starszy radca budownictwa miejskiego, 23) Dr. Kostanecki Kazimierz, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, 24) Krudysz Jan, c. k. komisarz gruntowy, 25) Inżynier Kuhl Konrad, 26) Mączyński Franciszek, architekt, 27) Dr. Momiłowski Walery, starszy lekarz powiatowy, 28) Dr. Muczowski Józef, c. k. radca Sądu krajowego wyższego, 29) Dr. Nitsch Roman, profesor Uniwersytetu Jagiel., 30) Dr. Nowak Julian, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego i wiceprezydent

miasta Krakowa, 31) Odrzywolski Sławomir, c. k. St. radca budownictwa i profesor wyższej szkoły przemysłowej, 32) Pokutyński Józef, architekt i profesor wyższej szkoły przemysłowej, 33) Dr. Raczyński Józef, sekretarz i naczelnik biur Towarzystwa rolniczego, 34) Profesor Dr. tech. Rakowicz Jan, budowniczy miast i kierownik biura regulacji miasta, 35) Inżynier Regiec Ludwik, c. k. st. radca budownictwa, 36) Dr. Rogoyski Kazimierz, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, 37) Inżynier Rolle Karol, Radca miejski, 38) Romanowski Artur, architekt i profesor wyższej szkoły przemysłowej, 39) Dr. Rosner Aleksander, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, 40) Inżynier Rykała Karol, c. k. starszy komisarz budownictwa, 41) Serczyk Józef, poseł na Sejm krajowy i Naczelnik gminy Tonie, 42) Dr. Skrzyński Stefan, właściciel dóbr i marszałek Rady powiatowej krakowskiej, 43) Dr. Służewski Kazimierz, starszy lekarz miejski, 44) Inżynier Struszkiewicz Jerzy, 45) Architekt Stryjeński Tadeusz, c. k. st. radca budownictwa, 46) Inżynier Szempliński Stefan, radca budownictwa miejskiego, 47) Inżynier Świerzyński Stanisław, st. radca budownictwa miejskiego, 48) Tetmajer Włodzimierz, artysta malarz i poseł do Rady Państwa, 49) Dr. Tomkiewicz Stanisław, członek Akademii Umiej. i członek hon. c. k. Komisyi centr. konserwatorskiej w Wiedniu, 50) Inżynier Turski Władysław, st. inżynier Wydziału krajowego, 51) Warchałowski Jerzy, prezes towarzystwa »Polska sztuka stosowana«, 52) Dr. Wielowiejski Henryk, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, 53) Witos Wincenty, poseł do Rady Państwa, 54) Wojtyczko Ludwik, architekt, 55) Wyczyński Kazimierz, architekt, 56) Inżynier Zaczek Józef, inspektor wodociągu miejskiego, 57) Inżynier Zinkiewicz Karol, st. inż. Wydziału krajowego.

W skład Sekcyi prawniczo-finansowej wchodzi: Dr. Michał Koy, adwokat krajowy i prezydent Izby adwokackiej w Krakowie, jako prezes. Członkowie: 1) Dr. Bednarski

Tadeusz, adwokat, 2) Biesiadecki Maciej, c. k. radca Namiestnictwa, 3) Dr. Bujak Franciszek, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, 4) Ks. Dr. Caputa Józef, prepozyt kolegiaty św. Anny, 5) Dr. Cybulski Tadeusz, c. k. komisarz skarbu, 6) Inżynier Czajkowski Mikołaj, st. inżynier Wydziału krajowego i delegat do Komitetu z ramienia tegoż, 7) Dr. Epstein Tadeusz, wiceprezydent Izby handlowej, 8) Filippi Tadeusz, dyrektor Filii banku przemysłowego, 9) Dr. Fierich Franciszek Ksawery, profesor Uniwersytetu Jagiel., 10) Dr. Frühling Rudolf, adwokat, 11) Dr. Gołąb Stanisław, sekretarz c. k. Prokuratoryi skarbu, 12) Dr. Gross Adolf, adwokat i poseł do Rady Państwa, 13) Dr. Janiszewski Tomasz, naczelnny lekarz miejski, 14) Dr. Jaśkowiec Jan, c. k. komisarz skarbu, 15) Karłowski Stanisław, dyrektor Banku przemysłowego, 16) Inżynier Kleczek Andrzej, starszy radca budownictwa miejskiego, 17) Dr. Kosch Teodor, adwokat, 18) Dr. Kostanecki Antoni, prof. Uniwersytetu lwowskiego, 19) Dr. Krzyżanowski Adam, prof. Uniw. Jagiellońskiego, 20) J. E. Dr. Leo Juliusz, prezydent miasta Krakowa etc., 21) Dr. Maiss Ferdynand, burmistrz miasta Bochni, adwokat i poseł, 22) Maryewski Franciszek, wiceprezydent miasta Krakowa, 23) Dr. Muczkowski Józef, c. k. radca Sądu wyższego, 24) Onyszkiewicz Tadeusz, naczelnik rachunkowości Miejskiej kasy oszczędności, 25) Dr. Paszkowski Franciszek, Dyrektor Towarzystwa wzajemnych ubezpieczeń, 26) Dr. Paygert Kornel, dyrektor Filii c. k. uprzywilejowanego Banku hipotecznego, 27) Dr. Reiner Ryszard, radca Magistratu, 28) Rokosz Piotr, urzędnik Filii banku krajowego, 29) Dr. hr. Rostworowski Michał, prof. Uniwersytetu Jagiellońskiego, 30) Dr. Sikorski Rudolf, st. radca Magistratu, 31) Dr. Skrzyński Stefan, właściciel dóbr i marszałek Rady powiatowej krakowskiej, 32) Dr. Stefczyk Franciszek, 33) Szatkowski Henryk, dyrektor Towarzystwa wzajemnych ubezpieczeń, 34) Traciłowski Jan, naczelnik filii Banku austro-węgier-

skiego, 35) Dr. Wróblewski Władysław, prof. Uniwersytetu Jagiellońskiego i naczelny dyrektor Syndykatu rolniczego, 36) Dr. Zoll Fryderyk (jun.), prof. Uniwersytetu Jagiellońskiego i wiceprezydent miasta Krakowa.

W skład Komisji redakcyjnej wchodzi: Dr. Tomkowicz Stanisław, Czł. Akademii Umiej. i czł. honorowy c. k. Komisji centr. konserwatorskiej w Wiedniu, jako prezes. Członkowie: 1) Ks. Dr. Caputa Józef, prepozyt kolegiaty św. Anny, 2) Ekielski Władysław, architekt i prof. wyższej szkoły przemysłowej, 3) Janiszewski Tomasz, naczelny lekarz miejski, 4) Inżynier Kłeczek Andrzej, st. radca budownictwa miejskiego, 5) Dr. Kosch Teodor, adwokat.

Kierownik Biura projektowego Ekielski.

*Architekt Zygmunt
Kędziński
Inż. Marjota
Spannbauer*

Pisałem w początku lipca 1916 r.

A. Kłeczek

*sekretarz Obywatelskiego Komitetu odbudowy
wsi i miast w Krakowie.*

ORGANIZACYA ODBUDOWY zniszczonych wojną wsi i miast w Galicyi.

A) Statystyka zniszczenia.

Chcąc odbudować zniszczone wojną miasta i wsi w Galicyi — należy przedewszystkiem dobrze wiedzieć, które miasta i które wsi zostały zniszczone i w jakim stopniu.

Tę statystykę należy przeprowadzić jak najprędzej i jak najdokładniej, a materiał zbierać przy uwzględnieniu możności stworzenia dwóch gałęzi tej statystyki, z których jedna będzie podstawą dla nieobjętej dotychczasowem ustawodawstwem sprawy odszkodowania jednostki ze strony państwa, dla którego ochronę szkodę na majątku poniosła — a druga dla projektu odbudowy. W związku z tymi dwoma kierunkami statystyki pozostaje skład osób, które odrazu i we wszystkich powiatach mają nad nią pracować.

Skład takiej komisji stanowią:

1. Zastępca powiatowej władzy polit., jako przewodniczący.
2. Zastępca Wydziału powiatowego, jako reprezentant Wydziału krajowego.
3. Naczelnik odnośnej gminy.

4. Dwaj miejscowi mężowie zaufania, znający dokładnie stosunki miejscowe z czasu przed wojną i którzy złożą przysięgę w ręce przewodniczącego.

5. Reprezentant Sądu powiatowego.

6. Inżynier.

7. Budowniczy lub architekt jako zaprzysiężony taksator i jako obrońca projektu odbudowy.

8. Lekarz.

9. Dla wsi, zastępca c. k. Krajowej komisji agrarnej we Lwowie.

10. Aż do chwili utworzenia urzędu dla nowych pomiarów zastępca biura tryangulacyjnego w c. k. Ministerstwie skarbu lub geometra ewidencyjny, który otrzyma instrukcję od tegoż biura.

Komisja spisuje protokoły gminami i stwierdza je podpisami. Inżynier, o ile to możliwe, na planie katastralnym miejscowości znaczy ołówkiem zaraz podczas czynności komisyjnej zniszczone realności. Treść protokołu ma odpowiedzieć na wszystkie pytania, tak kwestyonariusza dla projektu odbudowy, jakoteż dowodu ku wiecznej pamięci, czego ma przewodniczący komisji ściśle przestrzegać.

Urzędowe protokoły w biurze statystycznym Wydziału krajowego są podstawą do wypełnienia:

a) dowodu ku wiecznej pamięci zniszczenia dobra jednostki wymienionej po nazwisku z oznaczeniem Lwh. realności i L. katastralnej parceli;

b) kwestyonariusza dla projektu odbudowy miejscowości.

Za podstawę do ułożenia kwestyonariusza dla projektu odbudowy miejscowości może służyć wykaz pytań przesłany przez Komitet wykonawczy Wydziałowi krajowemu i c. k. Namiestnictwu. Formę dowodu opracuje specjalista prawnik. Dowody ku wiecznej pamięci i z tem związane sumy odszkodowań, grupują się gminami i powiatami — i stają się

podstawą do opracowania nowej ustawy o odszkodowaniach, na cele odbudowy kraju.

B) Projekt.

Do wykonania projektu odbudowy są potrzebne plany podstawowe — zawierające zdjęcie katastralne i zdjęcie terenowe.

B. I. Zdjęcie katastralne. a) Stan odnośnie do wsi galicyjskiej.

Według oświadczenia członka Sekcji prawniczej prof. Zolla (jun.) procesów granicznych w państwie austr. jest rocznie 26.000, z czego na samą Galicyę przypada 20.000, a na resztę krajów koronnych tylko 6000. Według dat c. k. Ministerjum sprawiedliwości lud polski w Galicyi wydaje rocznie na te 20.000 procesów 4,000.000 kor. Powody tego przerażającego stanu są następujące:

1. Głód ziemi i chciwość chłopą polskiego.
2. Jego ciemnota.
3. Wobec tego, że ustawa hipoteczna nie ustanowiła minimum parceli gruntowej, podział jej wskutek wzrostu ludności doszedł tak daleko, że podziałka map katastralnych 1:2880 jest niedostateczna i parcele na mapie czasami już dla oka ludzkiego są nieuchwytny. Mapy katastralne — jako miarodajne podstawy do rozstrzygania procesów granicznych — skutkiem swego niedokładnego sporządzenia są powodem do nowych zawikłań granicznych i nowych procesów.
4. Biura ewidencyjne przydzielone do c. k. Dyrekcyi skarbu są obsadzone geometrami starszej daty, samo uposażenie biur jest niewystarczające, a personal ewidencyjny za szczupły.

Wobec takiego stanu i jeżeli zniszczona wieś ma się odbudować, a przytem jeszcze zajdzie potrzeba kommasacyi czy to gruntów budowlanych czy orných, czy stworzenia nowej ewidencji i zaprowadzenia nowych ksiąg hipotecznych lub rewizyi starych — należy obszar wsi zniszczonej zdjąć katastralnie i sporządzić mapy w skali nowej 1:1000.

b) Stan odnośnie do miast i miasteczek.

W miastach i miasteczkach kataster 1:2880 jest niemożliwy i dawno powinien być usunięty:

1. z powodu zwiększonej wartości gruntu,
2. z powodu ruchu budowlanego,
3. mapa katastralna nie daje technicznej podstawy dla gospodarstwa miejskiego,
4. kataster bardzo używany — jest zniszczony i nie zdatny do pracy — szczególnie w miastach, które ostatnimi czasy wykazały większy rozwój.

Stan więc katastru zarówno w miastach, jak w miasteczkach, powoduje mnie do postawienia wniosku: »Obszary zniszczonych miast i miasteczek należy zdjąć katastralnie i sporządzić nowe mapy katastralne w skali 1:1000«. Nie rozwodzę się już szerzej, że każda praca inwestycyjna podjęta około zniszczonego miasta i miasteczka tak ze strony c. k. Rządu, jak kraju, takiej mapy wymagać będzie.

Dobra mapa katastralna jest potrzebna c. k. Dyrekcyi skarbu dla celów podatkowych i c. k. Sądom dla strzeżenia własności gruntowej i dla rozstrzygania sporów. Komunie, względnie Radzie gminnej, jest ona potrzebna dla sporządzenia ogólnego planu gospodarczego gminy, stosownie do § 74 ustawy bud. Nr. 77 (30 miast większych) i Nr. 31 (154 znaczniejszych miejscowości), tak samo Radzie powia-

towej stosownie do § 48 ustawy Nr. 133 (dla wsi i pomniejszych miast i miasteczek *).

W normalnych warunkach kosztą zdjęcia katastralnego winny spaść tak na c. k. Skarb państwa, jak na wspomniane wyżej władze autonomiczne. W danym wypadku zniszczenia miejscowości dla ochrony całego państwa całe koszty zdjęcia katastralnego powinien przejąć c. k. Skarb państwa. Przeglądając ustrój i etaty Dyrekcyi Skarbu wszystkich krajów koronnych, spotkałem — oprócz centralnego biura tryangulacyjnego przy generalnej Dyrekcyi katastru podatku gruntowego w c. k. Ministerstwie skarbu — urzędy nowych pomiarów przy krajowej c. k. Dyrekcyi skarbu w Pradze dla Czech, w Wiedniu dla Austrii Dolnej, w Linzu dla Austrii górnej, w Salzburgu dla Salzburga, w Grazu dla Styrii, w Celowcu dla Karyntyi, w Lublanie dla Krainy, w Trydencie dla Tyrolu i w Zarze dla Dalmacyi, a więc wszędzie z wyjątkiem Pobrzeża, Śląska, Moraw i Galicyi. Biorąc pod uwagę normalne warunki i powierzchnie krajów Czech i Galicyi (Czechy 5,194.671 ha., Galicya 7,849.723 ha.) nie już zaniedbane stosunki ewidencyjno-katastralne tak w naszych miastach, jakoteż i na wsi, urząd nowych pomiarów ustanowiony w c. k. Dyrekcyi skarbu we Lwowie winien posiadać etat z 7—8 geometrów.

W obecnych warunkach, w których odbudowa miast i wsi musi być prędko a dobrze przeprowadzona, urząd ten winien być zasilony kontraktowymi, wytrawnymi geome-
trami — stosownie do wyniku statystyki ad A.

---

*) Ustawa bud. Nr. 77 — ustawa bud. z dnia 28/4 1882 dz. u. kr. Nr. 77 dla 30 gmin miejskich (Biała, Bochnia . . . . . itd.).

Ustawa bud. Nr. 31 — ustawa bud. z dnia 4 4 1889 dz. u. kr. Nr. 31 dla 154 znaczniejszych miejscowości (Andrychów, Baranów . . . . . itd.).

Ustawa bud. Nr. 133 — ustawa bud. z dnia 13/10 1889 dz. u. kr. Nr. 133 dla wsi i pomniejszych miast i miasteczek.

Ten oddział c. k. Dyrekcyi skarbu miałby według mego projektu zdjąć terytorya zniszczonych miast i miasteczek i grunty budowlane w zniszczonych wsiach, które pozostaną na dawnym miejscu; zdjęcia zaś katastralne potrzebne dla przeprowadzenia akcji około gruntów ornych wsi, które pozostaną na dawnym miejscu i około całych terytoryów wsi, które będą przeniesione na inne miejsce, weźmie na siebie oddział agrarny c. k. Krajowej komisji agrarnej we Lwowie.

B. II. Zdjęcie terenowe. Bez statystyki w rękę i bez materiałów wskazujących, co w danym razie większe zniszczone miasta posiadają, nie można powiedzieć, co, gdzie i w jakich rozmiarach należy objąć zdjęciami terenowymi. To tylko pewne i ze stanowiska techniczno-gospodarczego konieczne, że, gdzie zniszczona miejscowość — obojętna rzecz, czy miasteczko, czy większe miasto, a nawet czasami wieś — nie posiada zdjęć terenowych, tam je dokonać należy; inaczej po odbudowie powrócimy w zniszczonej wsi, miasteczku i mieście prosto do pierwotnych kup gnoju — czem jest wiele miejscowości galicyjskich — do ulic, które w czasie opadów deszczowych stają się nieprzebytymi bagniskami — do ścieków i chodników, na których w nocy nogi i ręce połamać sobie można.

Zdjęcia terenowe mają być niwelacyjnie związane z siecią niwelacyi ściślejszemu instytutu wojskowo-geograficznego w Wiedniu. Sekcye tachymetryczne mają mieć ten sam skład, co sekcye katastralne. Według postanowień trzech ustaw budowlanych wykonanie tych zdjęć jest w normalnych warunkach obowiązkiem władz autonomicznych — sądzą jednak, że jeżeli c. k. Rząd będzie chciał pracować nad gospodarczem podniesieniem zaniedbanego kraju, to nie może uchylić się od współdziałania w kosztach.

B. III. W dzisiejszych warunkach politycznych

Sam projekt. projekt osadzenia jakiegokolwiek skupienia ludzkiego, a więc, czy to mniejszego (wieś, miasteczko), czy większego (miasto) — musi obejmować:

1. sposób rozmieszczenia *a)* budowli prywatnych w najszerszym słowa tego znaczeniu dla samej ludności osady, *b)* budynków dla władz, określających stosunek tego skupienia do gminy, do władz krajowych i władz rządowych, *c)* budynków zaspakajających tak potrzeby duchowe jak i materyalne, *d)* budynków sanitarnych i bezpieczeństwa publicznego,

2. sprawę komunikacji w najogólniejszym znaczeniu (plan regulacyjny),

3. oświetlenie tej miejscowości,

4. dostarczenie dobrej wody do picia tak dla ludzi, jakoteż dla zwierząt domowych,

5. usuwanie wód opadowych — i wód brudnych i treści kloacznej, czyli wogóle stworzenie dobrych warunków dla zdrowia ludzkiego,

6. postać czyli kształt domu mieszkalnego, budynków dla władz, budynków zaspakajających potrzeby duchowe i materyalne i budynków bezpieczeństwa publicznego.

W jakiej formie i o ile projekt ma te potrzeby i szczegóły przewidzieć, jest to rzeczą władz rozpatrujących projekt osady.

ad 1) — 30 miast

większych. Plan regulacyjny zniszczonych miejscowości stosownie do § 62 ustawy Nr. 77 sporządza Komisya, składająca się z powołanych przez Wydział powiatowy znawców, technicznego, sanitarnego i ogniowego, oraz naczelnika gminy z dwoma asesarami.

Rada gminna wydaje o tym planie opinię, z którą razem przedkłada go Wydział powiatowy Wydziałowi kra-

jowemu do ostatecznego zatwierdzenia. Koszty pracy nad stworzeniem planu regulacyjnego ponosi gmina.

W danych warunkach sprawa niniejsza będzie przedmiotem ustawy o odszkodowaniu na cele odbudowy zniszczonych wsi i miast.

Po bliższem rozpatrzeniu się w postępowaniu określonym § 62 ust. dla trzydziestu miast, nabrałem przekonania, że należy samo postępowanie zmienić odnośnie do miast zniszczonych, a podpadających tej ustawie — i proponuję: po wykonaniu zdjęcia katastralnego i terenowego i sporządzeniu map, Rada gminna oddaje do opracowania plan regulacyjny fachowcowi, który po sporządzeniu planu przedstawia go Komisji zwołanej *ad hoc* przez Wydział powiatowy. Komisja złożona ze znawcy sanitarnego i ogniowego, naczelnika gminy, oraz 2 asesorów i delegatów Rady gminnej pod przewodnictwem delegata Wydziału krajowego obchodzi osadę na miejscu, przesłuchuje strony prywatne, obraduje nad planem; objaśnień wszelkich udziela projektant. Komisja spisuje protokół, a delegaci gminni wydają równocześnie opinię. Delegat Wydziału krajowego kończy w ten sposób czynności na miejscu.

ad 1) — 154 **znacniejszych miejscowości.** To samo postępowanie lokalne odnosiłoby się do miejscowości zniszczonych a podpadających ustawie budowlanej Nr. 31 dla 154 **znaczniejszych miejscowości.**

Jestem zdania, że zmienione postępowanie może być wprowadzone w życie przez Wydział krajowy bez naruszenia identycznych paragrafów obu ustaw, traktujących o planie regulacyjnym. Trudniejszą sprawą do załatwienia przy planie regulacyjnym dla miejscowości objętych ustawami Nr. 77 i Nr. 31 jest przeprowadzenie planu regulacyjnego i dotkliwy skutek finansowo-prawny, jako następstwo zatwierdzenia

planu regulacyjnego zniszczonej miejscowości przez Wydział krajowy.

§ 5 ustawy Nr. 77 i § 6 Nr. 31 nakładają bezwzględnie na gminę obowiązek wykupna gruntów potrzebnych na ewentualne rozszerzenie ulicy. Nie wiadomo mi, jak Wydział krajowy postępował przy odbudowie spalonych miejscowości, zaznaczam jednak, że z tego tytułu mogą spaść wielkie ciężary na zniszczone gminy, podlegające tym dwom ustawom. Obawa przed tymi ciężarami może wpłynąć bardzo niekorzystnie na sposób traktowania planu regulacyjnego. Jedyną drogą do celu jest dodanie noweli do odpowiednich paragrafów obu ustaw.

ad 1) — **mniejsze miasteczka i wsi.** Plan regulacyjny dla zniszczonych mniejszych miasteczek i wsi, podpadających ustawie Nr. 133, stosownie do § 13 (odbudowanie zniszczonych części miejscowości), sporządza Komisya złożona z delegata Wydziału powiatowego jako przewodniczącego, naczelnika gminy i jednego delegata Rady gminnej, przelozonego obszaru dworskiego i powołanych przez Wydział powiatowy znawców. Na podstawie operatu Komisji wydaje plan regulacyjny Wydział powiatowy. Postępowanie to można uważać za zamknięte — jedynie Rada powiatowa musi posiadać fachową siłę do opracowania planu regulacyjnego na gotowych podstawach. § 18 teje ustawy przewiduje również dotkliwy skutek finansowy przyjęcia i przeprowadzenia planu regulacyjnego przez Wydział powiatowy. W tym wypadku spada ciężar na gminy. I tu jedynym środkiem prowadzącym do celu jest dodanie noweli do § 18.

Świadom niemożności przeprowadzenia w dzisiejszych czasach nowel dla ustaw budowlanych, wspominam jednak o nich dlatego, że nowelizacja tych ustaw będzie potrzebna i z innych względów daleko ważniejszych. Nadmienię tutaj tylko o jednej, a mianowicie przymusowej kommasa-

cyi gruntów budowlanych tak dla wsi, jak i dla miast, dla której ustawa nie da się przeprowadzić bez noweli do trzech ustaw, które nie przewidują *minimum* parceli budowlanej. Ta praca musi być podjęta przez organizację mającą się stworzyć i przygotowana tak, aby mogła być w każdej chwili wzięta pod obrady Sejmu, w tym względzie miarodajnego.

Tymczasowo skutki tych trzech paragrafów, które nazwiemy finansowymi, należałoby załatwiać ugodowo z właścicielami i dążyć, aby tam, gdzie linia regulacyjna nie umniejsza znaczenia parceli jako parceli budowlanej, właściciele odstępowali grunta bezinteresownie pod ulicę. Motywów do tego znajdzie się dużo, w rozwinięciu sprawy odbudowy, a najważniejszym będzie ten, że bezinteresowne odstąpienie gruntów takich będzie można uzależniać od świadczeń na rzecz właściciela ze strony tak władz krajowych, jakoteż rządowych, względnie od powołanych do tego zastępczo instytucyj finansowych. Zaznaczam jednak w tem miejscu, że w ogólności przeprowadzenie planu regulacyjnego finansowo bardzo obciąży gminy z powodu wykupna gruntów potrzebnych na cele publiczne i jestem zdania, że wydatna pomoc c. k. Rządu w tym względzie będzie potrzebna. Dodam jednak, że wynagrodzenia winny być tylko w takich przypadkach przyznawane, w których właściciel realności rzeczywiste szkody ponosi.

Przy planie regulacyjnym wogóle nie mogę nie wspomnieć także o konieczności zmiany ustawy hipotecznej, a to w tym kierunku, że powinna ona przy wnoszeniu podziału parceli budowlanej wymagać dokumentu, zatwierdzającego ten podział przez władze wskazane miejscowemi ustawami budowlanemi. Te nowele ustawy hipotecznej należy wypracować i w drodze rozporządzenia cesarskiego jak najprędzej uzyskać. W przeciwnym razie zatwierdzony plan regulacyjny i ustawy budownicze dadzą się w całości pominąć.

ad 2) 3) 4) 5) Co do oświetlenia — dostarczenia dobrej wody do picia, usuwania wód opadowych, wód brudnych i treści kloaczej czyli wogóle stworzenia dobrych warunków bytowania skupienia ludzkiego na danem miejscu, to § 74 ustaw budowlanych dla dwóch pierwszych grup miast i miasteczek nakłada na Rady gminne obowiązek sporządzenia ogólnego planu gminy, a na naczelnika gminy obowiązek peryodycznego uzupełniania tego planu. Przepisy budown. ustawy Nr. 133 odnośnie dla wsi i pomniejszych miast i miasteczek nic o tem nie wspominają.

W rzeczywistości wielkie zaniedbanie spraw komunikacyi, zaopatrzenia w wodę i usuwania wód opadowych i nieczystości w naszym kraju, przez wszystkie miarodajne czynniki, a więc rząd centralny, władze krajowe i gminne jest jednym z głównych powodów nędzy naszego gospodarstwa społecznego.

W program zatem prac około projektu odbudowy zniszczonych miejscowości należy niezbędnie wyżej wymienione sprawy dla ratunku naszego narodu wstawić i odpowiednio załatwić. W tym względzie żadne trudności nie będą za wielkie. Trzeba tylko dokładnie zbadać sumy, które rząd centralny wydaje na te inwestycye w innych krajach koronnych w formie subwencyj, a znajdzie się podstawę do przeprowadzenia ich u nas. Wystarczy tylko zbadać cyfry wydatków na wodociągi i kanalizacye we wsiach i miasteczkach w Czechach.

Z istoty projektu w najogólniejszem słowa znaczeniu wynika, że przy jego rozpatrywaniu, względnie przy załatwianiu, winni brać udział, oprócz fachowców i doradców, przede wszystkim zastępca skupienia i jego interesów, tj. naczelnik gminy zniszczonej, zastępca władz rządowych, zastępca władz krajowych, tj. Wydziału krajowego i powiatu.

W projekcie odbudowy wsi oprócz spraw poruszonych

ad 1) 2) 3) 4) 5) wystąpi w pewnych wypadkach kwestya stworzenia tak nowej postaci, jakoteż zmiany dotychczasowej postaci gruntów ornych, czy to prywatnych, czy to tabularnych, nie każda bowiem wieś będzie mogła być osadzona w tem samym miejscu, gdzie przed wojną istniała. W okręgach fortecznych decydować będą o tem względy i czynniki wojskowe — w okolicach innych względy agrarno-gospodarcze, techniczne i sanitarne. Sprawa przedstawia się tak, że mamy przed sobą pewną ilość ludzi bezdomnych, którzy mają bezwarunkowe prawo pozostać w kraju, powiecie lub gminie i musimy ich osadzić albo na dawnych ich posiadłościach gruntowych, albo w zamian dać im nowe — czyli mamy do przeprowadzenia kolonizację wewnętrzną. Do przeprowadzenia agend zdaniem mojem powołaną jest c. k. krajowa Komisya agrarna przy c. k. Namiestnictwie i c. k. Komisya minist. dla operacji agrarnych przy c. k. Ministerstwie rolnictwa, która w tej mierze, po otrzymaniu statystyki ze strony swego zastępcy, winna rozszerzyć swą działalność na zniszczone wojną wsi przez wypracowanie nowej ustawy kolonizacji wewnętrznej i wywłaszczeniowej, przez pomnożenie c. k. miejscowych komisarzy agrarnych i stworzenie przy nich technicznych oddziałów w myśl rozporządzenia namiestnikowskiego z dnia 21 marca 1903 L. 36.665. Odnośnie do sposobu zabudowania gruntów budowlanych w zniszczonych wsiach, pozostających w dawnem miejscu, jakoteż nowych gruntów budowlanych we wsiach, które z jakichkolwiek względów będą przeniesione na inne miejsca, decydowałyby czynniki wskazane przez przepisy budownicze.

ad 6) Postać domu mieszkalnego i gospodarczego budynków dla władz, budynków zaspakajających potrzeby duchowe i materyalne i budynków bezpieczeństwa publicznego.

Z istoty projektu osady wynika, że w odbudowie wezmą udział: jednostka, gmina, powiat, kraj i c. k. Rząd.

Projekt domu mieszkalnego w miastach, domku mieszkalnego wraz z gospodarstwem czy to rękodzielniczem, czy rolniczem, w miasteczku lub we wsi, czyli wogóle projekt budowli prywatnej w najszerszym słowa tego znaczeniu dla zaspakajania potrzeb materialnych, wykona fachowiec na zlecenie właściciela. Ten projekt wydadzą zatem koła fachowe naszego społeczeństwa.

Rzeczą będzie Towarzystw architektów, Izb budowniczych i rękodzielniczych, wreszcie Komitetów obywatelskich starać się, aby ten projekt już wychodząc z rąk jednostki był dobry — uwzględnił rodzime piękno i odpowiadał nowoczesnym pojęciom o wymogach mieszkaniowych i sanitarnych.

Budowle prywatne Wszelkie budowle prywatne w miastach, objętych ustawą budowlaną Nr. 77, 30 miast większych). Wymagają konsensu ze strony zwierzchności gminnej.

Przy udzielaniu konsensu projekt bywa badany, czy odpowiada wszelkim przepisom ustawy.

W myśl § 8 tejże ustawy w braku własnego organu technicznego powołuje naczelnik gminy do komisyjnego badania planu jednego znawcę, nieinteresowanego w tej sprawie, na koszt starającego się o konsens. Aby nie zaszła konieczność nowel lub rozporządzeń, sadzę, że w miastach zniszczonych, a podpadających ustawie Nr. 77, Naczelnicy gmin zrzekną się dobrowolnie tego prawa na rzecz Wydziału krajowego, który wyznaczy specjalnych znawców do komisyjnego badania planów budowli w danym mieście.

Tymi znawcami winni być znani ze swych prac architektki i lekarze higieniści — przydzieleni wprost naczelnikom zniszczonych gmin. Zakres działania architektów w tych miastach uważa Komitet za bardzo doniosły.

Budowle prywatne (ustawa Nr. 31 dla znaczniejszych miejscowości). Również według tej ustawy wszelkie budowle prywatne wymagają konsensu, który udziela zwierzchność gminna (§ 1).

§ 8 upelnomocnia zwierzchność gminną do wezwania do komisijnego badania planów znawcy na koszt petenta. Jeżeli 30 miast większych posiada urzędy budownicze — to te 154 miejscowości rzadko mają nawet jakiegokolwiek technika. Koniecznością zatem jest dla miast zniszczonych, a podlegających tej ustawie, ustanowienie na czas odbudowy architektów sumiennych i znanych ze swej w tej właśnie gałęzi fachowości. Mogą to także być architekci okręgowi. Jakie okręgi stworzyć i co przydzielić jednemu architektowi, to można rozstrzygnąć tylko na podstawie statystyki zniszczenia, zaznaczonej na mapie Galicyi.

Budowle prywatne (ustawa Nr. 133 dla wsi i pomniejszych miasteczek). Budowle prywatne w pomniejszych miasteczkach i wsiach potrzebują też konsensu według § 1 tej ustawy.

§ 4 tejsze ustawy przewiduje w razie potrzeby nietylko jednego znawcę, ale nawet znawców do komisijnego badania planów. Dla wsi więc i miasteczek zniszczonych, objętych ustawą, należy ustanowić okręgowych znanych architektów lub budowniczych odnośnie do miasteczek — a odnośnie do wsi także fachowego rolnika. Okręgi te, jakoteż okręgi wymienione w poprzednim ustępie, nie koniecznie mają mieć te same granice co powiaty.

Kształt ich i wielkość zależeć będzie od wyglądu rejonu zniszczenia.

Projekty budynków i zakładów gminnych w zniszczonych miastach, objętych ustawą Nr. 77, wypracują zapewne urzędy budownicze lub wezwani przez gminę architekci; mogą też być rozpisywane i konkursy — w jednym i drugim wypadku niezbędną jest opinia znawców, przydzielonych naczelnikom gmin.

W miastach, objętych ustawą Nr. 31, w mniejszych miasteczkach i wsiach, sprawa tych projektów powinna być oddana całkiem architektom okręgowym, bez ujemy jednak dla przepisów konsensowych. Konsensy na te budowle we wszystkich 3-ch przypadkach wydaje Rada gminna.

Projekty budynków dla władz rządowych. Rząd centralny może zerwie z dotychczasową kosztowną praktyką wynajmowania budynków dla swoich agend i przy sposobności odbudowy tak wsi jakoteż miasta przystąpi do budowy własnych budynków sądowych, skarbowych, policyi, szkół i t. d.

Sprawa ta jest doniosłej wagi dla samej odbudowy; dla samego wykonywania tych projektów władze urzędowe mają swoje organa.

Co do zaspokojenia potrzeb duchowych. O projekty odbudowy zniszczonych szkół postara się Rada szkolna krajowa, zniszczonych kościołów — władza duchowna.

C) Kosztorys.

Ogólny obraz kosztów odbudowy będzie można już mieć na podstawie statystyki zniszczenia i sumy szacunkowej szkód — tylko trzeba do tej sumy dodać koszt prac przygotowawczych, tj. zdjęć katastralnych i terenowych i koszt projektu, a nadto oszacowaną sumę dodatkową ze względu na to, że suma kosztorysu odbudowy obiektu będzie większa, aniżeli suma szacunkowa zniszczonego obiektu tembardziej, że kraj powinien dążyć, aby obiekt był lepiej zbudowany tak pod względem gospodarczym, jak sanitarno-technicznym.

Na koszt odbudowy składałyby się więc:

1. Suma szacunkowa szkód,
2. koszt prac przygotowawczych,

3. Suma dodatkowa ze względu na nową budowę.

4. Oprócz tego należy się liczyć z pewną sumą na puszczenie w ruch gospodarstw rolnych i zniszczonych warsztatów przemysłowo-rękodzielniczych.

Z tych kosztów trzeba sobie zdać dokładnie sprawę zaraz po dokonaniu ścisłej statystyki zniszczonych budynków odnośnie do każdej miejscowości z osobna i do powiatów, rozkategoryzować je odpowiednio do własności zniszczonej, a to: a) prywatnych, b) państwowych, c) krajowych, d) powiatowych, e) gminnych, f) szkolnych, g) kościelnych i t. d.

Cel zestawienia kosztów jest następujący:

1. Na tym przeglądzie oprzeć się winna nowa ustawa o odszkodowaniach,

2. Wszelka akcja finansowa,

3. i co najważniejsze, powzięcie decyzji, na jakiej stopie samą odbudowę postawić i jaki kierunek ze względu na kosztą jej nadać.

D) Przeprowadzenie odbudowy.

Ustępu tego na razie szerzej nie omawiam, jest on bowiem drugą częścią akcji, która może nie wpłynąć na organizację podjąć się mającą ze strony Kraju, i do pewnego może stopnia słusznie, bo przecież o ile mowa o prywatnych budowlach, z pewnymi wyjątkami ani c. k. Rząd, ani Wydział krajowy nie będzie odbudowywał jednostce domu, tylko go będzie odbudowywać sama jednostka — oczywiście pod dozorem czy to władz rządowych, czy krajowych, powołanych do tego przez ustawę budowniczą. Inna sprawa, że zarówno Rząd, względnie Kraj, Rada powiatowa, czy to gmina, jako właściciele zniszczonych obiektów w najszerszym słowa tego znaczeniu, równorzędnie z jednostką wezmą udział w ich odbudowie.

C. k. Rząd i Kraj oprócz nadzoru winny tylko jednostce ułatwić odbudowę; o tem jednak, jakoteż o kooperacyi czynników technicznych, przedsiębiorczych i sfer rękodzielniczo-budowlanych, rzecz będzie przedmiotem osobnej pracy; dzisiaj w najgólniejszym tylko zarysie zaznaczam, co następuje:

1. Dla sprawy dostawy materiałów należy powołać do życia albo Towarzystwo akcyjne, w którym część akcji zakupiłby c. k. Rząd i Wydział krajowy, lub spółki prywatne.

2. Bank wojenny ze swoim ograniczonym terminem istnienia i z małym kapitałem uważam za nie odpowiadający tym celom.

3. Ponieważ dla sprawy sfinansowania budowy domu ze strony jednostki w przeważnej części wypadków odszkodowanie wojenne nie wystarczy, poruszam tu sprawę banku budowlanego, wyposażonego w potrzebne fundusze przez Rząd centralny i krajowy.

Statuty tego banku powinny ustalić dopuszczalność udzielania pożyczek hipotecznych także na dalszą hipotekę, jeżeli pożyczka banku łącznie z ciężarami poprzednimi na hipotece nie wyczerpuje $\frac{3}{4}$ części wartości realności po przeprowadzeniu odbudowy. Gdyby to było niemożliwem, należałoby bank budowlany wyposażyć w przywilej, że pożyczki jego na cel odbudowy po wojnie mają ustawowe pierwszeństwo hipoteczne, a gdyby i ten przywilej był niemożliwym, należałoby zastrzedz pierwszeństwo hipoteczne dla pretensyi rękodzielników i dostawców.

WNIOSKI.

Oдноśnie do punktu

A) Statystyka zniszczenia.

I. Celem ustalenia:

a) dowodu ku wiecznej pamięci co do zniszczonych wojną wsi i miast w Galicyi, mającego służyć za podstawę do opracowania projektu

nowej ustawy o odszkodowaniach, nie objętych dotychczasowem ustawodawstwem,

b) podstaw technicznych dla projektu odbudowy tychże wsi i miast,

Wydział krajowy w porozumieniu z c. k. Rządem zorganizuje równocześnie i powiatami Komisye, w których skład wejdą:

1. Zastępca powiatowej władzy politycznej jako przewodniczący,

2. Zastępca Wydziału powiatowego jako reprezentant Rady powiatowej,

3. Naczenik odnośnej zniszczonej miejscowości imieniem tejez,

4. Dwaj miejscowi mężowie zaufania, znający dokładnie stosunki miejscowe przed wojną, którzy złożą przysięgę w ręce przewodniczącego,

5. Reprezentant sądu powiatowego,

6. Architekt lub budowniczy — jako zaprzysiężony taksator i jako obrońca projektu odbudowy — mianowany przez Wydział krajowy,

7. Inżynier cywilny — jako obrońca projektu odbudowy i znawca szkód odnośnie do budowy inżynierskich — mianowany przez Wydział krajowy,

8. Lekarz — jako obrońca projektu odbudowy — mianowany również przez Wydział krajowy,

9. Zastępca c. k. Krajowej Komisji agrarnej dla spraw agrarnych,

10. Aż do chwili utworzenia urzędu dla nowych pomiarów przy c. k. Krajowej Dyrekcyi skarbu: zastępca biura tryangulacyjnego w c. k. Ministerstwie skarbu lub miejscowy geometra ewidencyjny.

Komisye spiszą ze swych dochodzeń protokoły, mające służyć za podstawę do wypełnienia:

- a) dowodu zniszczenia ku wiecznej pamięci i
- b) kwestyonaryusza dla projektu odbudowy.

II. Oddział statystyczny przy Wydziale krajowym z protokołów komisyjnych wypełni dowody ku wiecznej pamięci i kwestyonaryusze dla projektu odbudowy — a osobno wygotuje następnie odpowiednie wydawnictwo tych dwóch dokumentów.

Odnosnie do B)

Projekt.

**B. I. (Zdjęcia
katastralne).**

Wydział krajowy w porozumieniu z c. k. Rządem krajowym natychmiast użyje wszelkich środków, aby c. k. Ministerstwo skarbu, podobnie jak to ma miejsce w innych krajach koronnych utworzyło w krajowej c. k. Dyrekcyi skarbu urząd dla nowych pomiarów katastralnych i zetatowało go przynajmniej w liczbie 8-miu geometrów — a tymczasowo dla przeprowadzenia natychmiastowego pomiaru katastralnego terytoryów zniszczonych, miast i gruntów budowlanych w zniszczonych wsiach, zakontraktowało taką ilość wytrawnych młodych geometrów, jakiej statystyka zniszczenia będzie wymagać. Przyszły stały urząd dla nowych pomiarów przy krajowej c. k. Dyrekcyi skarbu będzie miał za zadanie usunąć zły stan katastru galicyjskiego, powodujący straszne szkody dla kraju.

B II.

Wydział krajowy na podstawie ze-
(Zdjęcie terenowe).branej statystyki zniszczenia zarządzi bez względu na ustawowe obowiązki gmin i powiatów natychmiastowe zdjęcie terenowe wszelkich gruntów, ale tylko budowlanych, tak w miastach jak i wsiach. W przydzielaniu i przyjmowaniu techników należy brać pod uwagę to, że z nich ma się dobrać późniejszy personal dla osobnego stworzyć się mającego przy Wydziale krajowym oddziału odbudowy wsi i miast.

B III. Dla przeprowadzenia agend, wynikających z 3-ch ustaw budowlanych, a to Nr. 77 (30 miast większych), Nr. 31 (154 znaczniejszych miejscowości) i Nr. 133 (mniejsze miasteczka i wsi), Wydział krajowy utworzy tymczasowo osobny urząd odbudowy wsi i miast, z którego później na podstawie uchwały Sejmu stworzy w swoim etacie — obok istniejących już oddziałów technicznych — osobny oddział budowy miast i wsi.

B III. 1 a) plan regulacyjny (ust. bud. Nr. 77 i Nr. 31). Postępowanie co do wydania planów regulacyjnych odnośnie do § 62 ustawy budowlanej Nr. 77 (dla 30 miast większych) i Nr. 31 (dla 154 znaczniejszych miejscowości)

dla miejscowości zniszczonych, a podlegających tymże ustawom, o tyle zmienić należy i tę zmianę wydać w postaci rozporządzenia Wydziału krajowego, że skoro gmina uzyska, jak wskazano wyżej, plan katastralny w skali 1:1000 wraz ze zdjęciem terenowem, Rada gminna ma plan regulacyjny oddać do opracowania fachowcowi, który go przedstawi komisji, zwołanej *ad hoc* przez Wydział powiatowy, a złożonej ze znawcy sanitarnego, ogniowego, naczelnika gminy, 2 asesorów i delegatów Rady gminnej i delegata Wydziału krajowego jako przewodniczącego. Komisja obraduje nad planem, bada przedmiot sprawy na miejscu, przesłuchuje strony na miejscu i spisuje końcowy protokół — przy czem delegaci Rady wydają równocześnie opinią.

W ten sposób delegat Wydziału krajowego kończy swoje czynności na miejscu.

B III. 1 b) plan regulacyjny (ust. bud. Nr. 133 wsi i miasteczka). Odnośnie do § 13 (odbudowanie zniszczonych części miejscowości) Wydział krajowy wyda rozporządzenie, aby Rady pow. do sporządzenia planu regulacyjnego znisz-

czonej miejscowości bezwarunkowo powoływały fachowców.

B III. 1 c) odnośnie do planu regulacyjnego wogóle. Celem położenia kresu obchodzeniu ustaw budowlanych przy budowie miast, miasteczek i wsi, Wydział krajowy w porozumieniu z c. k. Rządem krajowym postara się przy użyciu wszelkich środków o rozporządzenie cesarskie w sprawie noweli do ustawy hipotecznej, aby przy wnoszeniu podań na podział parceli budowlanej Urząd hipoteczny żądał od petenta dokumentu z zatwierdzeniem tego podziału przez władze wskazane miejscowemi ustawami budowlanemi.

B III. 2, 3, 4, 5. Sprawę dobrej komunikacji w jak najogólniejszem tego słowa znaczeniu, zaopatrzenia ludności w dobrą wodę, usuwania wód opadowych i wszelkich nieczystości, Wydział krajowy przy sposobności odbudowy zniszczonych wojną wsi, miasteczek i miast postawi w programie swoim na pierwszym miejscu.

Sprawy agrarne na wsi, prywatne tabularne. Przeprowadzenie wszelkich operacji agrarnych, związanych z odbudową prywatnego gospodarstwa rolnego na wsi i gospodarstwa tabularnego, Wydział krajowy w porozumieniu z c. k. Rządem krajowym względnie centralnym we Wiedniu, powierzy c. k. Krajowej Komisji agrarnej, która wypracuje i uzyska w drodze rozporządzenia nową a konieczną ustawę o kolonizacji wewnętrznej w celach odbudowy zniszczonych obecną wojną wsi, pomnoży liczbę c. k. miejscowych komisarzy agrarnych i stworzy przy ich urzędach potrzebne techniczne Oddziały agrarne w myśl rozporządzenia namiestnikowskiego z dnia 21 marca 1903 do L. 36665.

B III. Dla komisijnego badania planów na
a) konsensy bud. nowe budowle prywatne w miastach zniszczonych, a podlegających ustawie Nr. 77,
(ust. bud. Nr. 77).

Wydział krajowy w porozumieniu z naczelnikiem zniszczonej miejscowości wyznaczy specjalnych znawców architektów dla każdego miasta, którzy będą przydzieleni wprost naczelnikom gmin, a którym wolno będzie w razie potrzeby utworzyć osobne biura.

Zakresem działania znawcy będzie:

1. ściśle przestrzeganie przepisów budowlanych,
2. uwaga na trwałość materiałów,
3. przestrzeganie rodzimego piękna przy budowlach.

B III. 6. Dla komisijnego badania planów na
b) konsensy bud. nowe budowle prywatne w zniszczonych
(ust. bud. Nr. 31). miastach, objętych ustawą Nr. 31, Wydział krajowy, w porozumieniu z naczelnikami gmin zniszczonych, wyznaczy specjalnych znawców architektów lub rutynowanych budowniczych. Okręgi oznaczy Wydział krajowy na podstawie statystyki zniszczenia, zaznaczonej na mapie Galicyi. Architekci ci, względnie budownicowie, powołują w razie potrzeby do życia biuro.

Zakres działania ten sam jak B III. 6. a).

B III. Te same wnioski co ad B III. 6. b),
c) konsensy bud. tylko, że obok architekta dla miasteczek
(ust. bud. Nr. 133) i wsi, dla wsi powinien być drugi jeszcze
znawca rolnik.

Zakres działania ten sam.

B III. 6. W zniszczonych wojną miastach (ustawa
d) projekty bud. Nr. 77) urzędy budownicze sporządzają projekty budowli gminnych i dozorują ich wykonanie. W zniszczonych znaczniejszych miejscowościach
gmin. (ust. Nr. 154) i w miasteczkach i wsiach (ust. bud. Nr. 133)

architekci okręgowi sporządzają projekty i dozoruja ich wykonanie.

Budynki rządowe. Wydział krajowy w porozumieniu z c. k. Rządem kraj. zarządzi, aby Rząd centralny zerwał z dotychczasową kosztowną praktyką wynajmowania lokalów obcych dla swoich władz i zakładów, a przy sposobności odbudowy zniszczonych wsi, miast i miasteczek, przystąpił do budowy własnych budynków w tychże miastach, miasteczkach i wsiach.

Ogólnie co do całej sprawy. 1) Dla przeprowadzenia spraw objętych punktami A, B, C, D, Wydział krajowy w porozumieniu z c. k. Rządem krajowym powołuje do życia przy swoim boku Krajową Komisję odbudowy z zakresem działania doradczym.

2) W skład tej Rady Wydział krajowy w porozumieniu z c. k. Rządem krajowym powoła:

1. Zastępców Wydziału krajowego,
2. » c. k. Rządu krajowego i centralnego,
3. » stron interesowanych,
4. » Kół technicznych,
5. » » prawniczych,
6. » » lekarskich,
7. » » konserwatorskich i artystycznych,
8. » » przemysłowo-budowl.,
9. Naczelnika biura odbudowy wsi i miast,
10. Referenta prawnika z łona urzędników Wydziału krajowego,
11. Referenta finansistę albo z łona urzędników Wydziału krajowego albo naczelnika jednej z instytucji finansowych krajowych,
12. Referenta z biura statystycznego.

Ogólnie Ponieważ z toku postawionego postę-
co do budowli powołania przy odbudowie zniszczonych wojną
tymczasowych. wsi i miast wynika, że będą potrzebne bu-
dowle tymczasowe dla umieszczenia ludności pozbawionej
dachu, komisye statystyczne powiatowe ad A. zbiorą na
miejscu materiały miejscowy, celem jak najtańszego zała-
twienia tej sprawy, postawią w tym względzie gminom
i radom powiatowym wnioski z obliczeniem kosztów, a Wy-
dział krajowy w porozumieniu z c. k. Rządem krajowym
rzecz natychmiast sfinansuje i do skutku doprowadzi, sprawa
sama bowiem żadnej zwłoki nie cierpi.

O terminie i czasie wykonania odbudowy nic na razie
nie da się powiedzieć — zależy to będzie od statystyki
zniszczenia i od sprężystości władz rządowych i krajowych.

Streszczam uzasadnienia i wnioski w punk-
tach następujących:

Grunty budowlane i budowle w ogólności.

- I. Sprawę odbudowy kraju przeprowadza Wydział kra-
jowy powołany do tego ustawami budowlanymi.
- II. Dla Wydziału krajowego stwarza się Komisję krajową
jako ciało doradcze — referentami tej Komisji są
urzędnicy Wydziału krajowego z wyjątkiem finansisty,
który może być powołany także z instytucji finan-
sowej z zewnątrz.
- III. Przy Wydziale krajowym powołuje się do życia oso-
bny urząd odbudowy, który oprócz właściwego przed-
miotu zajmie się przede wszystkim budowlami prowi-
zorycznymi.
- IV. W zniszczonych miastach objętych ustawą Nr. 77
(30 miast) plan regulacyjny sporządza osobno powo-
łany przez Radę gminną fachowiec.

Skoro plan regulacyjny uzyskał ustawowe zatwier-
dzenie przez Władze krajowe, naczelnik gminy w razie

sił braku w miejscowym urzędzie budowniczym powołuje w porozumieniu z Wydziałem krajowym znawcę architekta, względnie biuro, do komisyjnego badania planów na budowę prywatne.

V. To samo dotyczy zniszczonych miejscowości objętych ustawą Nr. 31 (154 znaczniejszych miejscowości) — z tą różnicą, że architekci, względnie budowniczowie czy ich biura, są okręgowi.

VI. To samo dotyczy zniszczonych wsi i miasteczek, objętych ustawą Nr. 133 z tem, że w biurach okręgowych muszą być dla wsi znawcy rolnicy.

Grunta orne.

Wszelkie operacje agrarne przeprowadza c. k. Krajowa Komisya agrarna wraz z wyższą swoją instancją, c. k. Komisją agrarną c. k. Ministerstwa rolnictwa.

Prace przygotowawcze w ogólności.

- I. Statystykę zniszczenia i podstawy do projektu odbudowy przeprowadzają powołane do tego Komisye powiatowe.
- II. Zdjęcia katastralne gruntów budowlanych przeprowadza nowy urząd pomiarów przy c. k. Dyrekeyi skarbu.
- III. Potrzebne zdjęcia katastralne gruntów ornych przeprowadzają oddziały c. k. Krajowej Komisyi agrarnej.
- IV. Potrzebne zdjęcia terenowe przeprowadza Wydział krajowy.

Pisałem w Krakowie w dniu 30 czerwca 1915.

Referent A. Kłeczek

st. radca bud.

WYKAZ PYTAŃ

celem zebrania materiału do akeji odbudowy
wsi i miast.

1. Nazwa: powiatu .....

miasta większego .....

» mniejszego .....

gminy wiejskiej .....

obszaru dworskiego .....

parafii .....

2. Obszar ..... morgów * hektarów *

3. Ilość mieszkańców: przed wojną obecnie

mężczyzn? .....

kobiet? .....

dzieci do lat 10? .....

4. Jakie jest położenie:

gruntów? górzyste *, równina *, dolina *

» » »

osady zamieszkałej? górzyste *, równina *, dolina *

5. a) Jakość gruntów ornych:

piaszczysty *, gliniasty *, torfiasty *, moczary *

* Nieodpowiednie wykreślić.

b) Jakość gruntów budowlanych:

piaszczysty*, gliniasty*, torfiasty*, moczary*

6. Jaki jest klimat? czy częste opady?	tak *	nie *
» » susze?	tak *	nie *
» » grady?	tak *	nie *
» » burze?	tak *	nie *

Jaki najczęstszy kierunek wiatru? .....

7. Jakie stosunki zdrowotne miejscowej ludności? dobre * zle *

a) Ile umierało rocznie przed wojną? .....

Jakie choroby występowały przed wojną: obecnie występują:

b) zakaźne ostre: dur brzuszny ..... ** .....

czerwonka ..... ** .....

szkarlatyna ..... ** .....

cholera ..... ** .....

ospa ..... ** .....

c) zakaźne chroniczne: gruźlica ..... ** .....

zimmica ..... ** .....

syfilis ..... ** .....

d) Czy alkoholizm jest rozpowszechniony? ..... ** .....

Czy są liczne wypadki wola ..... ** .....

» » » » kretynizmu ..... ** .....

f) W jakich miesiącach w roku zdarza się największa śmiertelność dzieci? ..... ** .....

* Nieodpowiednie wykreślić.

** Wpisywać w miarę uznania: tak lub nie.

- g) Jaka ilość urodzin? ..... ** **
- ad a) b) c) d) f) i g) Wiadomości zbierać należy z ksiąg parafialnych, księgi zmarłych, księgi urodzin z 10 lat, następnie informować się u księdza, lekarza powiatowego, nauczyciela, wójta, starszych gospodarzy.
8. Jakie występowały przed wojną: obecnie:
choroby zwierząt? wścieklizna	..... **	..... **
nosacizna	..... **	..... **
karbunkuł	..... **	..... **
9. Jakie jest główne zajęcie mieszkańców?
rolnictwo	tak *	nie *
przemysł	tak *	nie *
handel	tak *	nie *
10. Czy jest szkoła? tak * nie *
Jaka była przed wojną	obecnie
ilość dzieci szkolnych?	.....
11. Jaka była emigracja? stała * sezonowa *
12. Czy przejeżdżali letnicy? w większej ilości tak * nie *
13. Czy jest rzeka? tak * nie *
Czy są stawy?	tak *	nie *
Czy są jakie kąpiele?	tak *	nie *
14. Ile jest karczem? tak * nie *
Czy jest kółko rolnicze?	tak *	nie *
» » czytelnia?	tak *	nie *
» » szpital?	tak *	nie *
15. Czy z powodu działań wojennych uległy zniszczeniu lub uszkodzeniu:
grunty?	tak *	nie *
lasy?	tak *	nie *
budynki publiczne gminne?	tak *	nie *

zakłady gminne o użyteczności publicznej?	tak *	nie *
domy mieszkalne i zabudowania gospodarcze?	tak *	nie *
zakłady przemysłowe?	tak *	nie *
- .....

16. Jeżeli uległy zniszczeniu należy podać:
Ile morgów* hektarów* roli drenowanych uległo zniszczeniu przez wojskowe roboty ziemne? .....
- Ile morgów* hektarów* roli nie drenowanych uległo zniszczeniu przez wojskowe roboty ziemne? .....
- Ile morgów* hektarów* roli w inny sposób zniszczonych jest w bieżącym roku niezdatnych pod uprawę? .....
- Jakie roboty regulacyjne zostały uszkodzone lub zniszczone, np. wały, rowy, tamy itp. ....
- .....
- .....

-
-
17. Ile ocalało morgów* hektarów* lasu:
z drzewem do budowy? .....
- z drzewem na opał? .....
- z drzewem na gałęzie? .....
18. Czy jest w lesie gotowy materiał budowlany? .....
- i w jakiej ilości? .....
19. Jaki materiał drzewny pozostał w budowlach wojennych i w drogach? ..... budulec, czy materiał opałowy.

* Nieodpowiednie wykreślić.

20. Czy zniszczone budynki w obrębie gminy stały blisko obok siebie? .....

Czy były rozrzucone? .....

21. Jakie są szkody w kościele i plebanii? .....

22. Jakie są szkody w gminnych budynkach, tj. w szkole? .....

w szpitalu? .....

w budynku gminnym? .....

23. Jakie są szkody w urządzeniach jak: .....

koleje miejskie? .....

drogi gminne? .....

kanalizacja? .....

24. Ile było numerów domów przed wojną? .....

Ile prywatnych: domów   stajen   stodół

zostało zniszczonych? .....

częściowo uszkodzonych? .....

pozostało nieuszkodzonych? .....

Czy w miasteczkach zostały zniszczone domy pojedyn-

czo, czy grupy domów, czy całe bloki? .....

25. Jakie zakłady przemysłowe w obrębie gminy uległy
zniszczeniu? .....

26. Jakie zakłady przemysłowe w obrębie gminy ocalały?
np. tartak, cegielnia itp.? .....

Jaką ilość materiałów budowlanych i jakich mogą wy-
produkować w ciągu roku? .....

27. Czy zachodzi potrzeba przeprowadzenia zgodności stanu hipotecznego ze stanem posiadania? .....

28. Czy zachodzi potrzeba:

a) kommasacyi gruntów ornych? .....

b) » parcel budowlanych? .....

29. Na jakim gruncie stały zniszczone budynki:
na suchym? .....

czy wilgotnym? .....

30. Czy parcele budowlane w obszarze zniszczonym podlegają zalewom? .....

31. Czy zachodzi potrzeba ich drenowania? .....

kanalizacyi? .....

32. Skąd czerpie ludność wodę:

do picia i gotowania? .....

do pojenia inwentarza? .....

do gaszenia pożarów? .....

33. Ile jest studzien we wsi:

prywatnych? ..... publicznych? .....

a) z cembrzyną drewnianą? .....

- b) z cembrzyną kamienną? .....
- c) » betonową? .....
- d) rurowych? .....
34. W jaki sposób czerpie się wodę ze studzien:
żórawiem?* ..... pompami?* .....
35. W ilu studniach jest woda odpowiednia do użytku do-
mowego? .....
36. Jak głębokie są studnie? .....
37. Czy studnie są między zabudowaniami gospodarzemi?
.....
38. Czy dawał się dotychczas zauważyć brak wody? .....
i z jakiego powodu? .....
39. Jak daleko położone są źródła od osady zamieszkałej?
..... km.
40. Jakie są ustępy:
w obrębie budynku? ..... tak * nie *
poza domem? ..... tak * nie *
jak blisko studzien? .....
-
-
41. Z jakiego materiału budowano:
piwnice i podmurowania? .....
- zręby domów? .....
- » stajen? .....
- » stodół? .....

* Nieodpowiednie wykreślić.

- pokrycia dachów? .....
- piece i kominy? .....
42. Gdzie w najbliższej okolicy znajduje się:
- drzewo na budulec? .....
- » na deski? .....
- cegła? .....
- glina na cegłę? .....
- piasek? .....
- kamień na mury? .....
- » wapienny do wypalania wapna? .....
- .....
- gonty, dachówki, papa, asbit itp.? .....
- .....
43. Jakich materiałów budowlanych jest brak w najbliższej okolicy? .....
- .....
-
-

44. Ile jest w obrębie gminy:
- koni? .....
- wozów? .....
- Ile potrzeba jeszcze dla mieszkańców gminy
- do robót rolnych: koni? .....
- wozów? .....
- do budowy: koni? .....
- wozów? .....
-
-

082205/1000034725
Biblioteka Politechniki Krakowskiej

II-367811

Biblioteka Politechniki Krakowskiej

100000347725